

ROZDZIAŁ 14

Migracje a zrównoważony rozwój

Zdecydowana większość publikacji dotyczących migracji zaczyna się od słów typu: „Migracje towarzyszyły ludzkości od zawsze...”, „Migracje są nieodłączną cechą rozwoju gatunku ludzkiego...”, „Ludzie migrowali, odkąd pierwszy człowiek pojawił się na Ziemi...” itp. Nie sposób również i tu nie rozpocząć od uznania prawdziwości tych twierdzeń, choć współczesne migracje charakteryzują się wyjątkowością z dwóch blisko powiązanych ze sobą głównych powodów. Po pierwsze, za ważnością tego zjawiska przemawiają liczby. Według szacunków na rok 2020 na świecie żył ponad miliard osób, które nie zamieszkiwały w miejscu swojego stałego pobytu (zob. ramka *Liczba migrantów międzynarodowych w skali świata w latach 1970–2020*), co można podzielić na ok. 281 mln migrantów, którzy zmienili państwo pobytu, oraz ok. 780 mln ludzi przemieszczających się w granicach swojego państwa obywatelstwa lub stałego pobytu.

Nigdy w historii ludzkości nie mieliśmy do czynienia z tak masowymi ruchami migracyjnymi, szczególnie w odniesieniu do migracji międzynarodowych. Przyczyn takiego stanu rzeczy szukać należy w drugiej cesze charakteryzującej współczesne ruchy migracyjne: mobilność ludzka nigdy nie była tak łatwa, jak obecnie (stąd wciąż rosną jej wskaźniki). Rewolucja cyfrowa i technologiczna doprowadziły do zwiększenia dostępności nie tylko środków transportu, ale także informacji. Współczesny migrant może przed podjęciem decyzji o opuszczeniu swojego miejsca zamieszkania próbować zobaczyć swoją nową okolicę na zdjęciu zamieszczonym w sieci i w zdecydowanej większości przypadków to zrobi. Nie będzie miał też problemu z zakupem biletu na samolot, statek czy z opłaceniem przemytnika. Dowie się przed podróżą, jakie wymogi musi spełnić, by wjechać na teren państwa obcego, a gdy już będzie w podróży, może jej przebieg udostępnić rodzinie i znajomym, korzystając z geolokalizacji, dzięki której znajdzie drogę przez teren niedostępny, patrolowany przez służby graniczne. Warunek realizacji pomysłu na migrację będzie jeden – zasoby finansowe. Przy określonym ich poziomie minąć można zdecydowaną większość ograniczeń, z którymi od wieków wiązała się migracja, choć oczywiście pieniądze nie stanowią panaceum na wszystkie z nich.

W związku z pojawieniem się i rozwojem pandemii COVID-19 na przełomie lat 2019/2020 znacznie ograniczone zostały np. możliwości podróży międzynarodowych, szczególnie przy wykorzystaniu transportu lotniczego.

Cele Zrównoważonego Rozwoju odnoszące się do migracji

Cele Zrównoważonego Rozwoju* nie zawierają jednego konkretnego odniesienia do migracji, jednakże problematyka ta okazuje się szczególnie istotna w realizacji wielu celów i zadań SDGs. Cele, jeśli mają być osiągnięte, muszą przyczyniać się do zwiększania i umacniania zysków z migracji, a zarazem redukować ich negatywne skutki.

Cel 1: Koniec z ubóstwem

Zadanie 1.3: Wdrożyć właściwe dla poszczególnych krajów systemy i mechanizmy ochrony socjalnej dla wszystkich ludzi, włączając w to najniższe klasy społeczne oraz do 2030 r. objąć nimi jak największą liczbę grup ubogich i wrażliwych.

Zadanie 1.5: Do 2030 r. zbudować odporność osób ubogich i wrażliwych wobec zagrożeń, zmniejszyć ich ekspozycję i wrażliwość na ekstremalne zjawiska klimatyczne oraz wstrząsy gospodarcze, społeczne i środowiskowe, a także katastrofy naturalne.

Cel 3: Dobre zdrowie i jakość życia

Zadanie 3.8: Zapewnić powszechną opiekę zdrowotną, w tym zabezpieczenie przed ryzykiem finansowym, dostęp do podstawowej opieki zdrowotnej wysokiej jakości oraz bezpiecznych, skutecznych, wysokiej jakości, przystępnych cenowo leków i szczepionek.

Zadanie 3.C: Znacznie zwiększyć finansowanie ochrony zdrowia, jak również nabór, rozwój, szkolenie i utrzymanie pracowników opieki zdrowotnej w krajach rozwijających się, szczególnie w tych najmniej rozwiniętych oraz małych rozwijających się państwach wyspiarskich.

Zadanie 3.D: Wzmocnić zdolność wszystkich krajów, szczególnie państw rozwijających się, w dziedzinie wczesnego ostrzegania, redukcji ryzyka oraz zarządzania krajowym i globalnym ryzykiem w obszarze zdrowia.

Cel 4: Dobra jakość edukacji

Zadanie 4.B: Do 2020 r. znacząco zwiększyć liczbę stypendiów dla obywateli krajów rozwijających się, w szczególności dla osób pochodzących z krajów najmniej rozwiniętych, małych państw wyspiarskich i krajów afrykańskich. Stypendia powinny ułatwić rekrutację na wyższe uczelnie, w tym dostęp do szkoleń zawodowych, technologii informacyjnych i komunikacyjnych, programów technicznych, inżynierskich i naukowych w krajach rozwiniętych i rozwijających się.

Cel 5: Równość płci

Zadanie 5.2: Wyeliminować wszelkie formy przemocy wobec kobiet i dziewcząt w sferze publicznej i prywatnej, w tym handel ludźmi, wykorzystywanie seksualne i inne formy wyzysku.

Zadanie 5.6: Zapewnić powszechny dostęp do ochrony zdrowia seksualnego i reprodukcyjnego oraz korzystanie z praw reprodukcyjnych, zgodnie z Programem Działań Międzynarodowej Konferencji na rzecz Ludności i Rozwoju, Pekińską Platformą Działania i dokumentami końcowymi ich konferencji przeglądowych.

Cel 8: Wzrost gospodarczy i godna praca

Zadanie 8.7: Podjąć natychmiastowe i efektywne środki, by wyeliminować przymusową pracę, współczesne formy niewolnictwa i handel ludźmi; zakazać i wyeliminować najgorsze formy pracy dzieci, w tym rekrutację i wykorzystywanie dzieci-żołnierzy. Do 2025 r. wyeliminować pracę dzieci we wszystkich jej formach.

Zadanie 8.8: Chronić prawa pracownicze oraz promować bezpieczne środowisko pracy dla wszystkich, w tym dla pracowników, w tym pracowników-migrantów, w szczególności dla kobiet migrantek i osób mających niepewne zatrudnienie.

Cel 10: Mniej nierówności

Zadanie 10.7: Ułatwiać przemyślaną, bezpieczną, regularną i odpowiedzialną migrację oraz przepływ ludzi, w tym poprzez implementację zaplanowanych i dobrze zarządzanych polityk migracyjnych.

Zadanie 10.C: Do 2030 r. zmniejszyć koszty transakcyjne zagranicznych przekazów pieniężnych do mniej niż 3% i wyeliminować przekazy, których koszty wynoszą więcej niż 5%.

Cel 11: Zrównoważone miasta i społeczności

Zadanie 11.1: Do 2030 r. zapewnić wszystkim ludziom dostęp do odpowiednich, bezpiecznych i przystępnych cenowo mieszkań oraz podstawowych usług, a także poprawić warunki życia w slumsach.

Zadanie 11.5: Do 2030 r. znacząco zmniejszyć liczbę zgonów w wyniku katastrof naturalnych, w tym powodzi oraz zmniejszyć liczbę osób nimi dotkniętych; znacząco obniżyć bezpośrednie straty ekonomiczne w stosunku do globalnego PKB, poniesione w wyniku katastrof, skupiając się na ochronie osób ubogich i grup szczególnie wrażliwych.

Cel 13: Działania w dziedzinie klimatu

Zadanie 13.1: Wzmocnić zdolności adaptacyjne i odporność na zagrożenia klimatyczne i katastrofy naturalne we wszystkich krajach.

Cel 16: Pokój, sprawiedliwość i silne instytucje

Zadanie 16.1: Znacząco zmniejszyć poziom przemocy we wszystkich formach oraz związany z nią wskaźnik śmiertelności na całym świecie.

Zadanie 16.2: Wyeliminować nadużycia, wykorzystywanie i handel ludźmi oraz wszelkie formy przemocy i tortur wobec dzieci.

Cel 17: Partnerstwa na rzecz Celów

Zadanie 17.16: Wzmocnić globalne partnerstwo na rzecz zrównoważonego rozwoju, uzupełnione o partnerstwa wielostronne, które mobilizują i dzielą się wiedzą, kompetencjami, technologią i środkami finansowymi, by wspierać osiągnięcie Celów Zrównoważonego Rozwoju we wszystkich krajach, szczególnie w tych rozwijających się.

Zadanie 17.18: Do 2020 r. zwiększyć wsparcie na rzecz budowy potencjału w państwach rozwijających się i położonych na małych wyspach, by znacząco zwiększyć dostęp do aktualnych, rzetelnych danych dobrej jakości, uporządkowanych według dochodu, płci, wieku, rasy, pochodzenia etnicznego, statusu migracyjnego, niepełnosprawności, położenia geograficznego i innych charakterystyk dostosowanych do kontekstu narodowego.

* Cele Zrównoważonego Rozwoju, <https://www.un.org.pl> [dostęp: 6.07.2022].

Ograniczenia te jednoznacznie odbiły się na liczbach migrantów międzynarodowych, a także np. na transferach pieniężnych (*remittances*) przekazywanych przez migrantów do państw pochodzenia z 719 mld USD do 702 mld USD, co i tak oznaczało prawie dziesięciokrotnie mniejszy spadek niż początkowo spodziewany¹. Szacunki wskazują, że w okresie pandemii nałożonych zostało 108 tys. ograniczeń w przemieszczaniu się, a liczba pasażerów korzystających z połączeń lotniczych w 2020 r. wynosiła 60% mniej (1,8 mld niż roku 2019 – 4,5 mld)².

Migracji nie da się zatrzymać, ograniczyć do zera i dotyczy to zarówno migracji zagranicznych, jak i wewnętrznych. Polityka i działania państw mogą służyć regulacji procesów migracyjnych. Natomiast szczególnie współcześnie, w związku z rozwojem technologii, musimy uznać migracje jako zjawisko, które ludzkości będzie towarzyszyć zawsze, choć jego dynamika może być zmienna.

Rodzaje i typy migracji

Jak już zwrócono uwagę: ze względu na to, czy migrant w swej podróży przekracza granicę państwową czy też nie, rozróżnić należy migracje międzynarodowe od migracji wewnętrznych. Ruchy migracyjne możemy również dzielić przy uwzględnieniu przyczyny migracji. Najogólniej rzecz ujmując, migracja może

¹ *World Migration Report 2022*, International Organisation for Migration, 2021, s. 2.

² *Ibidem*.

mieć charakter dobrowolny lub przymusowy. Ten pierwszy w literaturze przedmiotu jest najczęściej rozumiany jako migracja w celach zarobkowych (ekonomiczna). Migracje przymusowe zaś można w kolejnym kroku podzielić na te, które związane są w uwarunkowaniami politycznymi lub – szerzej – z prześladowaniem, oraz na te łączące się z czynnikami środowiskowymi, w tym negatywnymi skutkami zmian klimatycznych (szerzej na temat zmian klimatycznych [zob. rozdział 5. Zmiany klimatyczne](#)). Jeśli człowiek uciekający przed zagrożeniem dla swego życia czy zdrowia przekroczy granicę własnego państwa pochodzenia, będzie mógł się starać o ochronę, którą najczęściej przyznają władze państwa trzeciego w formie statusu uchodźcy. Taka osoba może też otrzymać różne formy ochrony uzupełniającej, czasowej, azylu itd. Ludzie, którzy często z tych samych dokładnie powodów uciekają ze swoich domów, gospodarstw, ale pozostają w swym państwie obywatelstwa lub stałego pobytu, często będą zaliczani do tzw. uchodźców wewnętrznych (*internally displaced persons*, IDPs). Jako oddzielną kategorię migrantów wyróżnić należy tzw. migrantów środowiskowych – czasami, gdy przekraczają granicę państwową, zawężająco używa się na ich określenie nazwy „uchodźcy klimatyczni”. Dostępne szacunkowe dane jednoznacznie wskazują, że migranci środowiskowi, a wśród nich szczególnie ci uciekający przed negatywnymi skutkami zmian klimatycznych, którzy będą chcieli przekroczyć granicę swojego państwa, staną się najliczniejszą grupą migrantów na świecie. Około roku 2050 może być ich nawet 200 mln. Większość nich nigdy nie przekroczy granicy państwowej³.

Kategoryzacja poszczególnych grup migrantów okazuje się ważna nie tylko ze względu na konieczność porządkowania obrazu ruchów migracyjnych, ale również dlatego, że w zależności od tego, z jakim rodzajem migracji mamy do czynienia, inne będą ich krajowe i prawnomiędzynarodowe uwarunkowania oraz konsekwencje. Dodatkowo znaczenie poszczególnych typów migracji dla rozwoju i wpływ na niego będą różne. Inaczej też można oceniać zyski i straty płynące z migracji w przypadku państw pochodzenia i państw docelowych migrantów, choć dla jednych i drugich znaczenie migracji dla rozwoju będzie wielowarstwowe i rozległe.

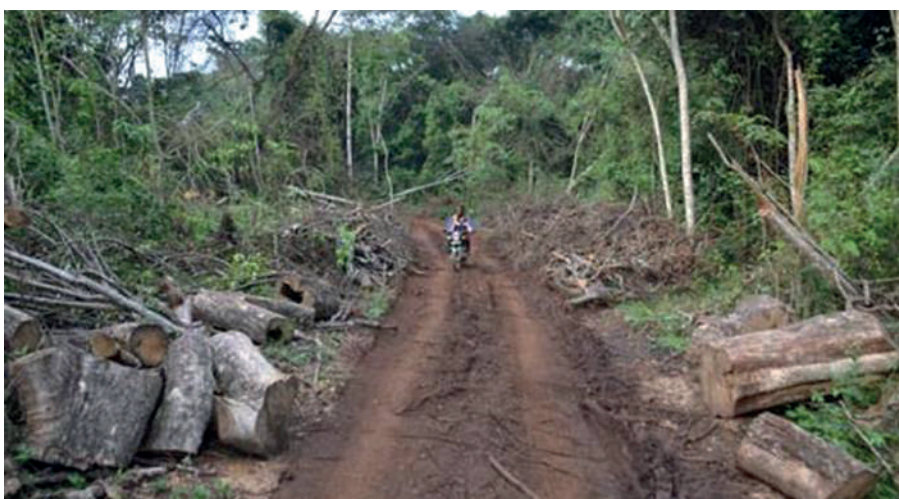
Ochrona migrantów w prawie międzynarodowym

Społeczność międzynarodowa, poczynawszy od pierwszych regulacji prawnomiędzynarodowych przyjętych jeszcze w okresie funkcjonowania Ligi Narodów, utworzyła prawno-instytucjonalny reżim ochrony uchodźców, którego podstawę stanowi Konwencja Genewska dotycząca statusu uchodźcy z 1951 r., zmieniona

³ Zob. M. Lavelle, *By 2050, 200 Million Climate Refugees May Have Fled Their Homes. But International Laws Offer Them Little Protection*, „Inside Climate News”, 2021, 2.11, <https://insideclimatenews.org/news/02112021/climate-refugees-international-law-cop26/> [dostęp: 6.07.2022].

w roku 1967 Protokołem Nowojorskim. Dla rozwoju działań na rzecz uchodźców w 1950 r. Zgromadzenie Ogólne ONZ powołało jako swój organ pomocniczy Wysokiego Komisarza Narodów Zjednoczonych ds. Uchodźców (United Nations High Commissioner for Refugees, UNHCR).

Dewastacja środowiska naturalnego a migracje

Nielegalnie otwarta droga prowadząca przez Bugoma Central Forest Reserve w Ugandzie

Źródło: I. Khisa, *Refugees and Environmental Degradation*, "The Independent" 2022, 7.02, <https://www.independent.co.uk/refugees-and-environmental-degradation/> [dostęp: 10.04.2022].

Uganda należy do grupy pięciu państw na świecie goszczących największą liczbę uchodźców. W kraju tym zamieszkuje ich ok. 1,5 mln, głównie z Sudanu Południowego. Część z nich żyje w obozach (w sumie 48 w całym kraju), wokół których doszło w ostatnich latach do bardzo poważnej degradacji środowiska naturalnego, włącznie z nielegalną wycinką lasów, zanieczyszczeniem wód gruntowych czy wzrostem zanieczyszczenia powietrza. Należy do nich obóz znajdujący się w bliskiej odległości od Bugoma Central Forest Reserve. Badania wskazują, że nie tylko społeczności uchodźców odpowiadają za ten stan rzeczy; wskazuje się również na łupieżczą działalność gospodarczą, m.in. polegającą na wycinaniu drzew wykorzystywanych w przemyśle i budownictwie, jak również w celu znalezienia ziemi do uprawy kukurydzy*.

* Zob. I. Khisa, *Refugees and Environmental Degradation*, "The Independent" 2022, 7.02, <https://www.independent.co.uk/refugees-and-environmental-degradation/> [dostęp: 10.04.2022].

Podobny reżim prawno-instytucjonalny nie został utworzony ani dla ochrony zagranicznych migrantów ekonomicznych, ani też dla IDPs. W roku 1990 przyjęta została Konwencja o ochronie praw wszystkich pracowników migrujących oraz ich rodzin⁴, ale obecnie jej stronami jest tylko 48 państw (Polska do

⁴ Zob. International Convention on the Protection of the Rights of All Migrant Workers and Members of Their Families, 18.12.1990, UNHCHR, <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/international-convention-protection-rights-all-migrant-workers> [dostęp: 10.04.2022].

Nansen Initiative on Disaster-Induced Cross Border Displacement*

W odpowiedzi na brak konkretnych rozwiązań potrzebnych do ochrony osób przymusowo wysiedlonych ze względu na negatywne skutki zmian klimatycznych, m.in. klęski żywiołowe, w październiku 2012 r. powołano Nansen Initiative on Disaster-Induced Cross Border Displacement. Jest to inicjatywa zaproponowana przez Szwajcarię i Norwegię, z poparciem kilku innych państw. Jej celem stało się wypracowanie konsensusu na rzecz rozwoju zasad ochrony osób, które w związku z negatywnymi skutkami zmian klimatycznych zostały zmuszone do opuszczenia swoich domów i przekroczenia granicy państwowej. Trzy lata później, tj. w październiku 2015 r., członkowie inicjatywy zaproponowali tekst dokumentu Agenda for the Protection of Cross-Border Displaced Persons in the Context of Disaster and Climate Change, który jest zbiorem narzędzi i mechanizmów pomocnych w opanowywaniu kryzysów migracyjnych wywołanych problemami środowiskowymi. Stanowiąc kontynuację inicjatywy Platform on Disaster Displacement, jest niesformalizowaną strukturą współpracy państw i środowisk pozarządowych na rzecz ochrony osób przesiedlonych poza państwa pochodzenia w wyniku klęsk żywiołowych i innych negatywnych konsekwencji zmian klimatycznych.

* *Creating New Norms? The Nansen Initiative on Disaster-Induced Cross-Border Displacement*, IOM UN Migration, <https://environmentalmigration.iom.int/blogs/creating-new-norms-nansen-initiative-disaster-induced-cross-border-displacement> [dostęp: 3.08.2022]; *Agenda for the Protection of Cross-Border Displaced Persons in the Context of Disaster and Climate Change*, Vol. I, The Nansen Initiative, https://disasterdisplacement.org/wp-content/uploads/2014/08/EN_Protection_Agenda_Volume_I_low_res.pdf [dostęp: 3.08.2022].

Konwencji nie przystąpiła); umowa weszła w życie w 2003 r. Szczególne wyzwanie stanowi ochrona uchodźców wewnętrznych, bowiem są to osoby wciąż znajdujące się pod jurysdykcją państwa pochodzenia, niezależnie od przyczyn ich ucieczki z miejsca zamieszkania. Najważniejszym dokumentem (nieposiadającym mocy wiążącej) jest *Guiding Principles of Internal Displacement* z 1998 r. Dotychczas na świecie przyjęte zostały tylko dwie konwencje regionalne regulujące kwestię ochrony i pomocy IDPs: Protokół dot. IDPs dołączony do Paktu Wielkich Jezior z 2008 r. oraz Konwencja z Kampali w sprawie ochrony IDPs i pomocy im z 2009 r.⁵

Nie istnieją również w prawie międzynarodowym normy, których celem byłaby regulacja opieki nad osobami zmuszonymi do opuszczenia swojego miejsca zamieszkania przez negatywne skutki zmian klimatycznych. W zależności od okoliczności towarzyszących oraz tego, czy znajdą się na terenie państwa trzeciego czy też nie, uznawane będą za migrantów ekonomicznych (ewentualnie może zostać im przyznana ochrona międzynarodowa, jeśli okoliczności towarzyszące na to wskazują) lub też za migrantów wewnętrznych (ewentualnie za IDPs).

⁵ Zob. *Guiding Principles of Internal Displacement*, IDMC, <https://www.internal-displacement.org/internal-displacement/guiding-principles-on-internal-displacement> [dostęp: 10.04.2022]; Protocol on the Protection and Assistance to Internally Displaced Persons, International Conference on the Great Lakes Region, 30.11.2006, <https://www.refworld.org/pdfid/52384fe44.pdf> [dostęp: 10.04.2022]; African Union Convention for the Protection and Assistance of Internally Displaced Persons in Africa (Kampala Convention), African Union, <https://au.int/en/treaties/african-union-convention-protection-and-assistance-internally-displaced-persons-africa> [dostęp: 10.04.2022].

Liczba migrantów międzynarodowych w skali świata w latach 1970–2020

Rok	Liczba migrantów międzynarodowych	Odsetek migrantów międzynarodowych w populacji świata (w %)
1970	84 460 125	2,3
1975	90 368 125	2,2
1980	101 983 149	2,3
1985	113 206 691	2,3
1990	152 986 157	2,9
1995	161 289 976	2,8
2000	173 230 585	2,8
2005	191 446 828	2,9
2010	220 983 187	3,2
2015	247 958 644	3,4
2020	280 598 105	3,6

Źródło: *World Migration Report 2022*, International Organisation for Migration, 2021, s. 23.

Liczba migrantów międzynarodowych na świecie wzrasta. Czynniki, takie jak ułatwienia w transporcie, koszty transportu, dostęp do informacji, technologie cyfrowe, przyczyniają się do możliwości przemieszczania się po świecie. W roku 2021 na świecie żyło ponad 281 mln migrantów międzynarodowych.

Skutki migracji w kontekście debaty nad zrównoważonym rozwojem

Migracje są na tyle złożonym zjawiskiem, że mogą wywoływać, nawet w tym samym momencie, przeciwstawne skutki, szczególnie gdy porównamy państwa pochodzenia i docelowe. Do pozytywnych konsekwencji dla tej pierwszej grupy państw należą na pewno: poprawa warunków życia migrantów, możliwość podnoszenia przez nich kwalifikacji, poziomu edukacji, przesyłanie transferów pieniężnych do państwa pochodzenia, co wzmacnia, niekiedy w znacznym stopniu, poziom życia w państwach pochodzenia. Negatywne skutki migracji dla państw wysyłających to z kolei przede wszystkim: drenaż mózgów, odpływ taniej siły roboczej, możliwa stagnacja gospodarcza. Dla państw przyjmujących z kolei migracje skutkują wzmocnieniem rynku pracy (zwiększenia możliwości zatrudniania pracowników) bądź wzrostem dochodu narodowego przez pracę migrantów. Negatywne skutki obejmują wpływ na rynek pracy oraz potencjalne napięcia społeczne. Zdarza się, że te same skutki migracji mogą być zupełnie inaczej postrzegane ze względu na partykularyzmy cechujące określone społeczności przyjmujące.

Badania nad migracjami wskazują również, że szczególnie dla miejsc, do których przybywają migranci, masowe ruchy ludności mogą przynosić poważne

Film *Bóg ma nas dosyć: Zagubieni chłopcy z Sudanu* (*God Grew Tired of Us: The Story of Lost Boys of Sudan*), reż. Christopher Dillon Quinn i Tommy Walker, z 2006 r.

Dokument *Bóg ma nas dosyć...* przedstawia historię kilku mężczyzn pochodzących z ogarniętego wojną Sudanu Południowego, należących do etnicznych grup Dinka i Nuer, aż po ich „nowe” życie na terenie Stanów Zjednoczonych. Wędrowka bohaterów rozpoczyna się pod koniec lat 80. XX w., kiedy rząd w Chartumie w 1987 r. postanowił pozbawić życia wszystkich chłopców i mężczyzn mogących zaangażować się w walkę o charakterze separatystycznym przeciwko władzy centralnej Sudanu. Wśród nich 27 tys. podjęło się ucieczki w kierunku granicy z Etiopią, wielu zmarło po drodze. W Etiopii zostali umieszczeni w obozach dla uchodźców, skąd w 1991 r. ewakuowano ich do jednego z największych i najstarszych dziś obozów dla uchodźców – Kakuma w Kenii. Już jako dorosłym mężczyznom części z tzw. *Lost Boys of Sudan* umożliwiono przesiedlenie do Stanów Zjednoczonych. Film pokazuje trudności adaptacyjne bohaterów, częsty brak możliwości życia w godnych warunkach, brak akceptacji społecznej, ale również znaczenie działalności diaspory południowosudańskiej dla rozwoju niepodległego już Sudanu Południowego.

skutki dla środowiska naturalnego (zob. ramka *Nansen Initiative on Disaster-Induced Cross Border Displacement*). Wystarczy spojrzeć na procesy urbanizacji w państwach rozwijających się i warunki bytowania migrantów w slumsach. W przypadku uchodźców wartymi uwagi przykładami są problemy wokół obozów dla uchodźców w takich państwach jak Bangladesz (uchodźcy z Mjanmy, np. obóz Kutupalong – Cox’s Bazar; w 2022 r. niemal 600 tys. mieszkańców), Tanzania (uchodźcy z DRK i Burundi, szczególnie na przełomie lat 2005–2006, to ponad 600 tys. osób)⁶. Do najczęściej występujących zagrożeń należą niekontrolowana wycinka drzew na opał, kłusownictwo, zużywanie zasobów wody, niszczenie obszarów przyrodniczych prawnie chronionych, nawet tych znajdujących się na liście dziedzictwa niematerialnego UNESCO⁷. Wyzwanie stanowi fakt, że niszczenie zasobów naturalnych przez

nowych przybyszów prowadzi, po pierwsze, do pogorszenia sytuacji życiowej społeczności przyjmujących, do nieodwracalnych czasem strat w przyrodzie, ale również do powstania zamkniętego koła ponownych migracji (często o podłożu środowiskowym), ze względu na wyczerpanie się zasobów potrzebnych do życia dla migrantów; po drugie zaś dla społeczności lokalnych, których członkowie są zmuszeni opuścić swoje domy i dołączyć do migracji.

Migracje a zrównoważony rozwój – powiązania i zależności

Wraz z nastaniem XXI w. problem migracji stał się przedmiotem debaty politycznej na wielu międzynarodowych forach. Zanim doszło do wydarzeń, których konsekwencją były masowe ruchy migracyjne do państw Unii Europejskiej

⁶ L. Berry, *The Impact of Environmental Degradation on Refugee-Host Relations: A Case Study from Tanzania*, „New Issues in Refugee Research” 2008, No. 151, s. 2.

⁷ UNHCR *Environmental Guidelines*, UNHCR, 2005, s. 5, <https://www.unhcr.org/en-us/protection/environment/3b03b2a04/unhcr-environmental-guidelines.html> [dostęp: 10.04.2022].

przez unijną południową i południowo-wschodnią granicę, co doprowadziło do znacznego zwiększenia zainteresowania problematyką migracji wśród społeczeństw europejskich (tzw. kryzys migracyjny/uchodźczy), alarmujące statystyki dotyczące prognozy ruchów migracyjnych w kolejnych dekadach sprowokowały do podjęcia decyzji przez ONZ o konieczności wypracowania nowego podejścia do globalnego problemu migracji, które ostatecznie znalazło odzwierciedlenie w Agendzie 2030 przyjętej we wrześniu 2015 r. W tym samym roku doszło do podpisania Porozumienia Paryskiego dotyczącego zmian klimatycznych (19 grudnia 2015 r.), który ma niebagatelne znaczenie w kontekście rozwoju i ograniczenia przymusowej migracji. Rok później zaś Zgromadzenie Ogólne ONZ przegłosowało rezolucję nr 71/1 pt. Deklaracja z Nowego Jorku dotycząca uchodźców i migrantów⁸. Na jej podstawie wypracowano następnie dwa globalne porozumienia dotyczące odpowiednio bezpiecznej i uregulowanej migracji oraz uchodźców⁹. Deklaracja, jak i treść obydwu porozumień, jednoznacznie wskazują na nierozzerwalny związek pomiędzy realizacją celów zrównoważonego rozwoju a migracjami. Porozumienie dotyczące bezpiecznej i uregulowanej migracji stwierdza nawet, że jego treść jest zakorzeniona w Agendzie 2030 – migracje przyczyniają się do realizacji Celów Zrównoważonego Rozwoju¹⁰ (zob. ramka *Cele Zrównoważonego Rozwoju odnoszące się do migracji*). Podobnie Globalne Porozumienie dotyczące uchodźców precyzuje, iż jest komplementarne względem Agendy na rzecz Rozwoju¹¹.

1

Kalendarium

- 1951 – Konwencja Genewska dotycząca ochrony uchodźców.
- 1967 – Protokół Nowojorski do Konwencji Genewskiej dotyczącej statusu uchodźców.
- 1969 – Konwencja Organizacji Jedności Afrykańskiej dotycząca specyficznych problemów uchodźstwa w Afryce.
- 2016 – Globalne Porozumienie dotyczące bezpiecznej i uregulowanej migracji oraz Globalne Porozumienie dotyczące uchodźców.

⁸ *New York Declaration for Refugees and Migrants*, No. 71/1, A/RES/71/1, General Assembly, 19.09.2016.

⁹ *Global Compact for Safe, Orderly and Regular Migration*, No. 73/195, General Assembly, 19.12.2018; *Global Compact for Refugees*, A/73/12 (Part II), High Commissioner for Refugees, United Nations.

¹⁰ *Global Compact for Safe...*, op. cit., s. 5.

¹¹ *Global Compact for Refugees*, op. cit., s. 3.

Słowniczek

Migracje – proces przemieszczania się osób fizycznych z miejsc stałego pobytu zarówno przez granice państwowe (migracje międzynarodowe), jak i w ramach państwa pochodzenia (migracje wewnętrzne).

Migracje ekonomiczne (*economic migration*) – proces przemieszczania się osób fizycznych zarówno przez granice państwowe, jak i w ramach państwa pochodzenia, którego jedynym lub najistotniejszym uzasadnieniem jest realizacja celów ekonomicznych. Tak zdefiniowane migracje ekonomiczne różnią się od migracji pracowniczych, których celem stanowi podjęcie zatrudnienia (za granicą lub w innym miejscu w państwie pochodzenia).

Migracje przymusowe (*forced migration*) – proces przemieszczania się ludności, który może mieć różne przyczyny, ale zawsze występuje wśród nich jakaś forma przymusu (bezpośredniego lub pośredniego).

Uchodźca (*refugee*) – osoba, która z uwagi na uzasadnioną obawę przed prześladowaniem ze względu na rasę, religię, narodowość, przynależność do określonej grupy społecznej lub poglądy polityczne przebywa poza swoim krajem pochodzenia, którego obywatelstwo posiada bądź w którym zamieszkiwała na stałe, oraz z powodu tej obawy nie może albo nie chce korzystać z ochrony tego państwa. Niektóre państwa stosują szerszą definicję, dodając do przesłanek przemieszczenia się takie zdarzenia, jak poważne naruszenia praw człowieka, obca dominacja, agresja, wojna, inne zdarzenia w poważny sposób naruszające porządek publiczny na terenie całego kraju lub w jego części.

Uchodźca wewnętrzny / osoba przymusowo przesiedlona wewnętrznie (*internally displaced person, IDP*) – osoba, która została zmuszona do opuszczenia swojego stałego miejsca zamieszkania lub do ucieczki z niego w szczególności w wyniku konfliktu zbrojnego, sytuacji masowo stosowanej przemocy, naruszeń praw człowieka, klęski żywiołowej lub katastrofy wywołanej działalnością człowieka (albo też w celu uniknięcia konsekwencji wskazanych okoliczności) i która nie przekroczyła uznawanej granicy państwowej.

Problemy do dyskusji

1. Jak odróżnić uchodźcę od migranta? Czy to rozróżnienie jest istotne dla ochrony migrantów?
2. Czy potrzebne jest stworzenie prawno-instytucjonalnej architektury ochrony migrantów środowiskowych (klimatycznych)?
3. W jaki sposób realizacja Celów Zrównoważonego Rozwoju może wpłynąć na wzmocnienie pozytywnych skutków migracji?

Dodatkowa literatura

Canelón Silva A.R., Martínez A.A., *Migration: Challenges and Opportunities from the Perspective of Sustainable Development Goals (SDGs)*, “Revista de Ciencias de la Administración y Economía” 2018, Vol. 8, No. 16, s. 109–120.

IOM Institutional Strategy on Migration and Sustainable Development, International Organisation for Migration, 2020.

Tacoli C., Okali D., *The Links between Migration, Globalisation and Sustainable Development*, World Summit on Sustainable Development Opinion, 2001.

Materiał filmowy

Refugees Are Fleeing Climate Change, The YEARS Project, 31.01.2020, <https://youtu.be/nllMHFwC1MM> [dostęp: 6.07.2022].

Prawdopodobnie w nadchodzących dziesięcioleciach miliony ludzi na świecie zostaną wysiedlone z miejsc swojego stałego zamieszkiwania w związku z negatywnymi skutkami zmian klimatycznych. Ekspert od problematyki zmian klimatycznych, Michael Oppenheimer, w niniejszym filmie wyjaśnia, dlaczego ta problematyka jest ważna i co możemy (a nawet musimy) zrobić, by nie dopuścić do masowych migracji, a także zadbać o prawa osób już wysiedlonych.

